

**PETER EN BONAVENTURA DE SMET,
ALIAS VULCANIUS,
(1503 - 1571).**

Peter de Smet. Afstamming en vriendenkring

De Leidse hoogleraar in de *Latijnsche als Grixe tale*, 1581-1614, Bonaventura Vulcanius (de Smet), werd geboren te Brugge op 30 juni 1538¹ als zoon van Peter de Smet en Adrianette Tuwaert, en kleinzoon van Andries de Smet en Margriete Kippijn².

Aan de hand van voornamelijk het register van P. de Smet, kunnen wij de afstamming in volgend schema onderbrengen.

Jooris de Smet³

↓
Andries de Smet + Margriete Kippijn⁴

↓

1. *Petri Cunaei... Doctorum virorum ad eundem Epistolae. Quibus accedit Oratio in obitum Bonaventurae Vulcanii*, P. Burmannus, Leiden, P. Vander Aa, 1725, blz. 402. Deze datum, overeenstemmend met het grafmonument te Leiden, werd door alle biografen overgenomen. B. Vulcanius bevestigt hem overigens in zijn schrijven, Leiden 16 maart 1611 aan H. Smetius : Univ. Bibl. Leiden UBL, B.P.L. 1830 : natus enim sum anno 1538 junii die trigesimo.

2. S.A. B(rugge), Registers der Vierschaere, Register de Smet, 1531-1552, 2dln., A, nr. 290 ; B, nr. 655 ; in B, nr. 611 wordt Adrianette Tuwaert Druwette genoemd.

3. SAB, Reg. de Smet, A nr. 594, mogelijks is de «margriete, filia van wijlen Willem de Smit, weduwe van Vincent dhane» die in 1538 te Eeklo overleed een nicht van Jooris De Smet, en Willem de Smit diens vader.

4. Zie voetnoot 2.

1. Peter de Smet + Adrianette Tuwaert
  - ↓
  1. Francisca de Smet
  2. Samson de Smet
  3. Bonaventura de Smet
  4. Franciscus de Smet + Clara Reyniers
  5. Monica de Smet
2. Pierijne de Smet⁵ + Jooris Zoete
  - ↓
  1. Nele Zoete
  2. Grietkin Zoete
  3. Naenkin Zoete⁶
3. Maertin de Smet + Betkin Schree⁷
4. Andries de Smet + Zoete Cools⁸
5. Maria de Smet⁹.

Peter de Smet¹⁰, aan en van wie 38 brieven bewaard bleven (zie Bijlage 1) genoot zijn eerste onderwijs in de Brugse Bogaerdenschool¹¹, een school voor behoeftige en verlaten kinderen onder controle van, en gesubsidieerd door het stadsbestuur. Op 22 juni 1523 werd hij als pauper aan de Leuvense Universiteit opgetekend¹².

5. SAB, Reg. De Smet, A nr. 290 ; B nr. 655.

6. SAB, Reg. De Smet, B nr. 151.

7. SAB, Reg. De Smet, A nr. 502, zie tevens Bijlage II.

8. SAB, Reg. de Smet, A nr. 87.

9. UBL, B.P.L. 885, J. Vivianus aan P. Vulcanius, 1532 (nov.-25 dec.).

10. Een akte van mei 1538 noemt P. Vulcanius 35 jaar oud ; dit plaatst zijn geboortedatum omstreeks 1503 (Rijksarchief Brugge, Découv. 203, fol. 176).

11. ZEGHERE VAN MALE, *Den Spiegel Memoriael sprekende van 't Gouvernement van den Godshuuse ten Bogaerde anno XVc LV*, uitg. A. SCHOUTEET, Een beschrijving van de Bogardenschool te Brugge omstreeks 1555, BRUGSE GESCHIEDBRONNEN, Dl. I, Brugge 1960, blz. 40, 183.

12. H. DE VOCHT, *History of the Collegium Trilingue Lovaniense, 1517-1550* 4 dln., Leuven 1951-1955, dl. II, blz. 182.

Ook deze studies werden van stadswege gepatrooneerd, getuige de toelage bij zijn promotie in 1527¹³. Na een aarzeling tussen verdere studies te Parijs of te Leuven¹⁴, volgde hij de cursussen aan het *Collegium Trilingue* in laatstgenoemde stad, waar hij zijn studies onder R. Rescius (Ressen) die het Grieks, en G. Goclenius (von Gockelen) die het Latijn doceerde, voortzette¹⁵. Hij geraakte er bevriend zowel met Erasmus als met de latere leraar in het Grieks aan het Collège de France J. van Strazeele, met J. van Campen, leraar in het Hebreeuws aan het Collegium Trilingue e.a.m.¹⁶. Daar tevens ontmoette hij zijn stadsgenoot J. Vaseus die in 1550 hoogleraar werd te Salamanca¹⁷, en de kanunnik der O.-L.-Vrouwkerk te Brugge, J. van Halewijn, die poogde De Smet aan de kapittelschool te Brugge te verbinden in 1529¹⁸.

13. SAB, Stadsrekeningen 1526-1527, fol. 116. Een fundatie van Jacob van Themseke ten gunste van de Bogaerdschool voorzag drie beurzen aan de Leuvense Universiteit voor oud-pupillen van die school: ZEGHERE VAN MALE, *a.w.*, blz. 153.

14. UBL, Cod. Vulc. 106 F. Zevecote aan P. Vulcanius, z. pl., 1527. Een Magister J. Zevecote komt in 1547 voor in de kapittelakten der O.-L.-Vrouwkerk te Brugge (Archief O.-L.-Vr. Kerk, Brugge, Kapittelakten 1529 e.v. fol. 49). In verband met de leraren en studenten aan het Collegium Trilingue zie uitgebreid bij H. DE VOCHT, *a.w.*

15. UBL, Cod. Vulc. 105 II, J. Vaseus aan w. Vulcanius, z. pl., 1535-1549.

16. Zie de briefwisseling met J. van Campen en J. van Strazeele: UBL Cod. Vulc. 105 I, 105 II, 106 I en 106 II. Over J. van Campen en J. Van Strazeele zie H. DE VOCHT, *a.w.*, dl. II blz. 120-122; 415-416.

17. Over J. Vaseus (†1561) zie A. ROERSCH, *L'Humanisme belge à l'époque de la Renaissance*, dl. II, Leuven 1933, blz. 79 e.v.

18. Een zeer belangrijke brief in dit verband is het schrijven van J. van Strazeele aan P. Vulcanius de dato 9 februari 1528 (UBL Cod. Vulc. 105 II). Jacob van Halewijn was de zoon van Jacob van Halewijn (†1 okt. 1544), Heer van Maldegem, Meesegem, Boesinge,

Tussen 1529 en 1531 verbleef P. Vulcanius op voorpraak van Erasmus en Vives te Londen als praepceptor voor de zoon van Lord W. Mountjoy: Ch. Blount, die achteraf zijn studies o.m. te Parijs voltooide¹⁹. Daar bleef hij in contact met de leraren J. van Campen, J. van Strazeele en C. Goclenius²⁰.

Op 1 september 1531 werd hij te Brugge tot *taelman en cleric van de vierschaere* benoemd²¹. Vanaf deze periode vatte Peter contacten aan met voorname humanisten uit het Brugse milieu als J.L. Vives²², J. Vivianus²³, die in 1535 les gaf in de school van E.

Uitkerke, Leischote.. die tussen 1512 en 1540 deel uitmaakte van de Brugse magistratuur en tot 1544 J. de Cruucke onder zijn protectie nam (H. DE VOCHT, *a.w.*, dl. III, blz. 485). Jacob jr. was sinds 1524 kanunnik aan de O.-L.-Vrouwkerk. Hij overleed op 25 juli 1548 (H. DE VOCHT, *a.w.*, dl. II, blz. 416).

19. Over W. Mountjoy zie H. DE VOCHT, *Literae virorum eruditorum ad Fr. Craneveldium (1522-1528)*, Leuven 1928, blz. 241, 313, 314. Lord W. Mountjoy was een oud-student van Erasmus te Parijs (1498-1499); deze had hem zijn *Encomium Matrimonii* opgedragen; zie tevens de brief van Ch. Blount aan P. Vulcanius [1533] *z.pl. z.d.*, UBL, BPL 885. Wat het aandeel van Erasmus bij Peter Vulcanius' aanbeveling bij Mountjoy was, is onduidelijk. Wij weten alleen dat Erasmus zijn talent en persoonlijkheid prees en hem discipulus noemde: P.S. ALLEN en H.M. ALLEN, *Opus Epistularum Desiderii Erasmi Roterodami, denuo recognitum et auctum*, 11 dln., Oxford 1906-1947, dl. IX, brief 2460, dl. X, brief 2794.

20. H. DE VOCHT, *Coll. Tril.*, dl. III blz. 602-604.

21. SAB Reg. de Smet, A, fol. 1: medio sacramento a magistratu Brugensi ad officium tabellionatus sive scribatus admissus est. De brieftitel bij Erasmus: Petro Vulcanio, inlytae Rei publicae Brugensi a pensionibus (P.S. ALLEN, *a.w.*, dl. IX, brief 2794) werd tot nog toe verkeerdelijk als pensionaris vertaald (H. DE VOCHT, *Litterae ad Craneveldium*, Leuven 1928, blz. 241; *ID.*, *Coll. Tril.* dl. II, blz. 182).

22. H. DE VOCHT, *Literae ad Craneveldium*, blz. 241.

23. J. Vivianus verbleef 1532-1533, waarschijnlijk als praepceptor op advies van J.L. Vives, in Londen, om daarna (1535) over Parijs, Nancy, Argentueil, Keulen en Leuven te Gent een nieuwe betrekking te vinden.

Hoeckaert te Gent ; met de diplomaat C. De Sceppere²⁴, de rechtskundige Jacob de Corte²⁵ en de schooler Jan Fevijn²⁶ ; met de leraren J. de Cruucke (Cruquius), J. Van Gelder, met neo-Latijnse poëten als D. Lampson, J. Lernout en met de theoloog G. Cassander ; deze laatsten zouden hun vriendschap met Peter later op Bonaventura overdragen. Twee brieven van Erasmus aan Peter Vulcanius dateren uit 1531 resp. 1533.

In 1543 ondernam hij een reis vanuit Brugge, door Duitsland, naar Italië ; vertrokken op 15 februari bereikte hij Rome op 30 juni²⁷. Hetzelfde jaar 1543 was tevens waarschijnlijk het jaar waarin hij in het huwelijk trad met A. Tuwaert²⁸.

In oktober 1549 verhuisde hij naar Leuven — om drie maand later op 1 februari 1550, als stadspensionaris van Middelburg in Zeeland aanvaard te worden aan een jaarwedde van £ 50 en £ 3 als tabberdaken²⁹.

24. Zie C. De Sceppere aan P. Vulcanius, Vere 10 augustus 1552 (UBL Cod. Vulc. 105 II) Biografieën van de Brugse humanisten in A. DEWITTE, Erasmus en Brugge 1515-1536, *Hand. Em.*, dl. XCIV, 1957, blz. 5-21. Over C. De Sceppere zie H. DE VOCHT, *Coll. Tril.*, dl. III, blz. 15-16. Zie verder (over De Cruucke) : H. DE VOCHT, *a.w.*, dl. III, blz. 481 ; J. PURAYE, *D. Lampson, Humaniste*, z.pl. 1950 ; H. VAN CROMBRUGGE, *Janus Lernutius 1545-1619, een biografische studie* (Verh. K. VI. Acad.) Brussel 1955, en M.E. NOLTE, *G. Cassander en zijn œcumenisch streven*, diss., Nijmegen 1951.

25. J. de Corte aan P. Vulcanius, Brugge, einde 1549 (UBL Cod. Vulc. 105 II).

26. Zie bvb. de brief van C.V. (?) aan P. Vulcanius, 25 januari 1532-1549 (UBL Cod. Vulc. 108).

27. UBL, Cod. Vulc. 108, fol. 10-18 ; op 11 maart 1544 uit Rome vertrokken was hij op 22 juni te Keulen terug (Id., fol. 1-9v).

28. Vergelijk SAB, Reg. de Smet A, nrs. 60 en 290.

29. *Archief van het Zeeuws Genootschap*, Jg. VII, 1894, blz. 46 ; W.S. Unger, *Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg*, dl. II (RGP nr. 61, Den Haag 1926) blz. 491 ; zie tevens SAB, Reg. de Smet B, nrs. 649-650. Zijn register te Brugge vermeldt op 12 oktober 1549 :

Ook de onkosten van de verhuis, iets meer dan £8 werden door Middelburg betaald. Daar kon hij rekenen op de steun van de abt van de O.-L.-Vrouwabdij van Middelburg, Mattheus van Heeswijck 1549-71, en van de Markies van Vere, Maximiliaan van Boergondië³⁰ om zich in zijn nieuwe milieu in te werken. Even later vertrouwde de privé-leraar te Leuven, en medewerker van Goclenius, P. Nannius (Nanning) hem P. Tiara toe³¹ terwijl ook G. Cassander hem aanschreef³². Hij bleef tevens met de vroegere Brugse vrienden contact houden.

«hier heeft mijn registre gherust midts mijn vertrecken metterwoonst naar Leuven» Reg. de Smet, B, nr. 653. De acten in zijn register lopen zelfs door tot 1552 (Reg. de Smet, B, nrs. 655 e.v.) doch worden geregistreerd door C. Beernaerts en De Cauleris. Dit laat vermoeden dat hij zijn functie te Brugge tot 1552 kon cumuleren met zijn Middelburgs ambt. Uit het nr. 657 (Reg. de Smet B) blijkt dat hij zeker op 9 april 1552 metterwoonst te Middelburg was gevestigd.

30. P. Vulcanius aan M. van Heeswijck, Mechelen 22 januari 1552, UBL BPL 885. Mattheus van Heeswijck was in 1549 Floris van Schoonhove abt sinds 1540 opgevolgd en had o.m. ook Livinus Lemmen uit Zierikzee, student bij de medicus W. Pantin, onder zijn protectie: H. DE VOCHT, *a.w.*, dl. III, blz. 336. Over Maximiliaan van Boergondië, uit het geslacht Boergondië-Beveren, dat sinds 1453 over Vlissingen, en sinds 1485 het bewind over Vere voerde zie o.m.: J.A. VAN HOUTTE, *Handel en Verkeer in Algemene Geschied. der Nederlanden*, dl. IV, blz. 184-185. Maximiliaan (geb. 28 juli 1514) studeerde te Leuven in 1526 onder leiding van J. Becker (Borsalus), deken van Middelburg die reeds in 1522 zijn broer Filips naar Leuven had moeten vergezellen op bevel van Adolf van Bourgondië heer van Vere en Beveren. J. Becker was vroeger leraar in de Filosofie geweest (1502) aan de Leliepedagogie te Leuven en was ook als tutor opgetreden voor neven van Jer. Busleyden. (H. DE VOCHT, *a.w.*, dl. I, blz. 264-265). Hij volgde Adolf als Heer vander Vere op in 1540.

31. P. Nannius aan P. Vulcanius, 6 januari 1551 in A. POLET, *Petrus Nannius (1500-1557)*, Leuven 1936, blz. 313-314. P. Tiara, oud-leerling van het Collegium Trilingue, was in 1575 betrokken bij de stichting van de Leidse Universiteit. Hij was medicus en werd hoogleraar in het Grieks te Leiden in 1575.

32. G. Cassander aan P. Vulcanius, Keulen 24 april 1553 en 14 januari 1558, UBL, Cod. Vulc. 108.

Het hoogtepunt van zijn loopbaan bereikte hij toen hij op 1 febr. 1557 tot *patronus causarum*, procureur bij de Grote Raad te Mechelen werd benoemd³³. De relaties die hij in de hofkringen met J. Hopper, secretaris van Filips II en later diplomaat te Madrid en de verdediger van G. Cassander bij Filips II ; en met de geschiedschrijver aan het hof Paccius, aanknoopte zouden voor Bonaventura van grote betekenis worden³⁴.

Uit dezelfde periode dateert logischerwijze zijn contact met Mechelse humanisten. Zijn vriendschap met b.v.b. Everard Nicolai, President van de Raad te Mechelen, zal Bonaventura later in de gelegenheid stellen een uitgave van ongekende gedichten van diens jongere broers J. Secundus, N. Grudius en H. Marius te bezorgen³⁵.

Tot zover de contacten door Peter de Smet aangeknoopt. Van de financiële verrichtingen van Peter bleven talrijke bewijsstukken bewaard, zowel in zijn Register te Brugge als in de Schepenbrieven te Mechelen³⁶. Vanaf 1541-1542 trad hij als geldschieder op voor zijn vader Andries. Wanneer deze stierf in 1552

33. *Stadsarchief Mechelen*, Schepenbrieven, G. I, nr. 186, fol. 58, 5 februari 1562. Hij ontving zijn jaarwedde van stadspensionaris te Middelburg tot 1 februari 1557 en nog £ 12 voor latere diensten ; verder bleef hij een gratuiteit van £ 2 per jaar genieten, zolang hij te Mechelen verbleef : *Archief Zeeuws Genootschap*, Jg. VII, blz. 46.

34. Zie o.m. J. Hopper aan P. de Smet, Madrid, 27 juli 1571, UBL Cod. Vulc. 105 II. Over J. Hopper neef van R. Dodoens, geboren in 1523, zie H. DE VOCHT, *a.w.*, dl. IV, blz. 323 e.v. Over Paccius zie noot 79.

35. *Poemata & Effigies Trium fratrum Belgarum...* Leiden, Elsevier, 1612. Over E. Nicolai (1498-1561), zoon van de jurist Nicolas Everts, afkomstig uit de buurt van Middelburg : H. DE VOCHT, *a.w.*, dl. II, blz. 430-431.

36. Zo schenkt hij in 1535 als vergoeding voor de steun die hijzelf van de armenzorg kreeg aan de Arme Maagdekens een huis in de Ezelstraat (SAB, Reg. de Smet, A nr. 290), terwijl hijzelf te

beliep de schuld meer dan 50 £ gr. vlaams. De waarde van de bezittingen van de moeder, Margriete Kippijn, werd op dezelfde datum geschat op 5 à 6 £ gr. Peter kreeg dit bij voortestament, en verbond zich haar vanaf 1552 jaarlijks 4 £ gr. voor huur, voeding en aankopen te schenken³⁷. Zoals uit latere briefwisseling blijkt, verhuisde zij, een gebrekkige en praktisch blind geworden vrouw, met Peter mee naar Mechelen³⁸.

Daarnaast betaalde hij de schulden van zijn broer, Maertin de Smet, in 1527 wegens Lutheranisme veroordeeld, en installeerde deze als boekbinder³⁹. Verder aanvaardde hij in 1536 het voogdijschap over zijn

Brugge o.m. in het bezit kwam van huizen in de Wolstraat (1533 : Id., A, nrs. 152, 329 ; 1542 : Id., B, nr. 273) ; de Clarastraat (1544 : Id., B, nr. 451) — dit laatste verkocht hij in 1550 (SAB Reg. J. Van Overdijle nr. 532) — ; de Nieuwe Gentweg (1538 en 1546 : SAB Reg. de Smet, A nr. 495-497 ; B, nr. 323, 582 ; Reg. Plocknoy, nr. 599) ; de St.-Jacobstraat (1538 : Reg. de Smet A, nr. 515 ; dit huis verkocht hij hetzelfde jaar opnieuw) ; de Paardestraat (1535 en 1547 : Id., B nr. 239 en 648) ; de Zuidzeepziederstraat (1541 : Id., B, nr. 180) ; de Braamberg (1544 en 1545 : Id., B, nr. 469 en 525) ; de Traliënstraat (1544 : Id., B., nr. 509) ; achter de St.-Janskapel (1547 : Id., B, nr. 630) ; de Korte Winkel (1547 en 1550 : Id., B., nr. 646 ; Reg. C. Beernaerts B, nr. 481) ; rond de Kalkoven (1545 en 1549 : Reg. de Smet, B, nr. 542, 620-621, 644 ; Reg. C. Beernaerts, A, nr. 532) ; terwijl hij in 1560 een huis op 't Vuil Reiken verkocht (Reg. N. Van den Dijke, nr. 288).

Te Mechelen kocht Vulcanius in 1562 als eigen woonhuis «In de Witte Lelye» in de Bafferstraat, samen met een huisje in de Sausierstraat, achter het voorgaande huis gelegen (Schepenbrieven, SAMECH. G.I, nr. 186 fol. 58) terwijl hij in 1566 twee stukken land te Muizen aankocht (Id., G.I. nr. 190, fol. 92v, 93 en nr. 193 fol. 54).

37. SAB, Reg. de Smet, B, nr. 655 : 10 maart 1552.

38. H. DE VRIES, *Correspondance de Bonaventura Vulcanius*, 1573-1577, Den Haag 1923, blz. 277.

39. SAB, Reg. de Smet A, nr. 502 ; Verlijdbboek 1492-1538, fol. 198-199, zie Bijlage II.

schoonzuster Margriete Tuwaert⁴⁰ en in 1540 over de onmondige kinderen van zijn zuster Pierijne⁴¹. Hetzelfde jaar nam hij samen met de jurist Fr. Reyvaert het voogdijschap waar over de niet meerderjarige kinderen uit het eerste huwelijk van de stadspensionaris (1535-1539), Leonard Casenbroot⁴².

Tot zover een overzicht van de voornaamste gegevens over Peter Vulcanius, die te Mechelen overleed in 1571⁴³. Wat nu de broers en zusters van Bonaventura betreft: — die wij straks van dichtbij volgen — van Francisca de Smet, een oudere zuster, mogen we onderstellen dat ze door haar vader in het Latijn en het Grieks werd onderricht⁴⁴. Samson de Smet, over wiens gedrag Peter bij herhaling te klagen had, verdween omstreeks 1559 uit de Nederlanden, waarschijnlijk naar Italië⁴⁵. In 1566 hoopte Bonaventura nog dat Samson van avontuur zou terugkeren om

40. Id. A, nr. 327; medevoogd was Bonaventura Tuwaert; Margriete Tuwaert was een buitenechtelijk kind van Bertin Tuwaert. Peter zelf volgde de stadspensionaris L. Casenbroot als voogd op.

41. SAB, Reg. de Smet B, nr. 151.

42. Id. B, nr. 93 Van de hand van Fr. Reyvaert werden in het Brugs atelier van H. Goltz gedrukt: *Ad Leges duodecim tabularum Liber Singularis* (1563), *De Praejudiciis Libri Duo* (1565); *De juris Ambiguitatibus Libri Quinque* (1564), en *Protribunalium Liber Singularis* (1564). Hij behoorde tot de Brugse magistraat doch werkte tevens als corrector op het atelier van H. Goltz.

43. H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 34-35.

44. Id., blz. 29 en 276; tevens UBL, Cod, Vulc. 108 en 105 III: D. Lampson aan Vulcanius, Richmond 4 mei 1555 en Luik 22 januari 1563. In 1559 was Peter Vulcanius bezorgd om het feit dat ze nog ongehuwd was (H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 29).

45. H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 276.

onder invloed van zijn familie een behoorlijk leven te leiden⁴⁶.

Franciscus de Smet, jonger dan Bonaventura, verbleef in 1559 te Antwerpen, waar hij Latijn studeerde, en zich op de studie van de *ars musica* toeleigde, onder leiding van M. Servatius⁴⁷. Gezien zijn belangstelling voor de handel, werd hij daarna als vennoot veertien jaar lang in de zaak van Jan en Arnold Fleming en Konrad Snethius opgenomen⁴⁸. Hij trad daarna in het huwelijk met Clara Reyniers, dochter van Adam, een gefortuneerd Antwerps koopman. Wanneer Bonaventura de Smet in 1578 op reis was, kwam zijn briefwisseling o.m. bij die broer terecht⁴⁹. Franciscus duikt verder bij herhaling in Bonaventura's correspondentie op⁵⁰: om schulden aan Bonaventura op te vorderen, en als koerier⁵¹. Eén enkele keer richtte Bonaventura voor hem een ver-

46. Id., blz. 29; nergens wordt de aard van diens avonturen gepreciseerd.

47. Id., blz. 276. Over M. Servatius noch over R. Varenius, bij wie Franciscus thuis lag, zijn nadere gegevens bekend.

48. UBL, Cod. Vulc. 36, fol. 187: B. Vulcanius aan de Antwerpse magistraat, z.d. z.pl. Over de gebroeders Fleming(us) en K. Snethius is verder niets bekend; Vulcanius liet een grafgedicht na op Jan Fleming: *In obitum Joannis Flemingi, Domini in Wineghem*, waarin hij zijn vriendschappelijk karakter prees (UBL, Cod. Vulc. 97, fol. 14). Hij publiceerde dit epitaphium in enigszins gewijzigde vorm in zijn *Moschi... Idyllia* (1584), blz. 63-69.

49. H. DE VRIES, *Genève, Pépinière du Calvinisme hollandais*, dl. II, blz. 19. Waarschijnlijk vanaf 1576 slaagde Bonaventura erin een ruzie die reeds jaren tussen beide bleek te bestaan, weer goed te maken (H. DE VRIES, *Corresp.*, blz. 176-177 en 190-191).

50. Zie bv. de invitatie naar de Antwerpse kermis door Franciscus (UBL, Cod. Vulc. 109, z.d.); uit die brief kan verder blijken dat Francisca de Smet toen reeds twee dochters had.

51. UBL, Cod. Vulc. 36, fol. 138: Bonaventura aan Fr. Junius, Leiden 14 juli 1581.

zoekschrift tot de Antwerpse Magistraat in verband met achterstallige gelden die de ondertussen overleden Sneathius aan Franciscus nog verschuldigd was. Dit geld kon hij betrekken uit de verkoop van een eigendom dat echter door de stad als haar bezit werd opgeëist. Bonaventura vroeg de zaak aan de hand van de documenten te willen herzien⁵². Hij vernoemde Franciscus tevens bij herhaling als zijn erfgenaam⁵³.

Zijn jongste zuster, Monica de Smet, geboren omstreeks 1550, overleed reeds in 1562⁵⁴.

Peter en Bonaventura de Smet, 1550-1559

De Leidse hoogleraar en tijdgenoot van Vulcanius, P. Cunaeus verklaarde in 1614 dat Bonaventura de Smet in zijn jeugd door zijn vader met de beste leraren was bedacht geworden. Hij zou reeds op zestienjarige leeftijd aan de in hem gestelde verwachtingen hebben beantwoord en dit mede dank zij een ongehooflijke werkkraft⁵⁵. Wat was concreet het aandeel van Peter bij de carrière van zoon Bonaventura ?

Hoewel weinig gegevens over deze eerste studiekeerperiode voorhanden zijn, weten we dat Bonaventura vóór 1554 aan de Latijnse school te Diest studeerde onder Johannes Van der Molen (Molanus). Dit laat zich verklaren door de vriendschap die tussen Peter

52. Zie voetnoot 48.

53. Zo vb. UBL, Cod. Vulc 36, fol. 186v. Franciscus Vulcanius est meus heres. Op 23 maart 1578 werd Franciscus te Mechelen ontslagen van een borgsom van 594 gulden die hij voor Gommaar Capmans, schipper uit Lier had gestort voor schepen uit Antwerpen (SAMECH, Schepenbrieven, G.I., nr. 202, fol. 135).

54. H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 277.

55. P. CUNAEUS, *Oratio in obitum B. Vulcanii, Epistolae*, Leiden 1725, blz. 403.

de Smet en Vander Molen blijkt te hebben bestaan⁵⁶. Als medestudenten van Bonaventura zijn ons de namen van Adriaan Van der Mijle en Franciscus Thorius bekend⁵⁷.

Zeker in 1554 studeerde Bonaventura daarna te Gent⁵⁸ terwijl de lof van Cunaeus goed overeenkomt met wat Bonaventura in 1576 aan de Geneefse drukker, zelf filoloog, H. Estienne schreef : «ik stuur u een Latijnse vertaling toe van een hymne van Callimachus. Deze tekst stelde ik samen toen ik, op zestien-

56. J.N. BAKHUIZEN VAN DEN BRINCK, Bonaventura Vulcanius en Leiden, in *Varia Historica.. A.W. Byvanck*, Assen 1954, blz. 156-157. J. Van der Molen was tussen 1543 en 1553 rector aan deze school en week daarna wegens godsdienstige overtuiging uit naar Bremen waar hij tot zijn dood (1583) rector van de Latijnse school was. Van J. Vander Molen bezat B. Vulcanius in handschrift drie uitvoerige Latijnse zangen (*Judicium Salomonis*, *De Agno Dei* en *Hercules*), vier dialogen (*Judicium Minois*, *Sacchaesus*, *Aurora*, *David en Goliath*) (UBL, Cod. Vulc. 69, 63 folia en Cod. Vulc. 19, 71 folia) naast aantekeningen op het Evangelie (UBL, BPL, 150). Hij maakte ook een piëteitsvol epitaphium bij zijn dood waarin hij de intelligentie en toewijding van zijn vroegere leraar ongewoon groot noemde (UBL, Cod. Vulc. 97 fol. 72). Over de vriendschap die hij met P. de Smet had aangeknoopt beschikken wij over weinig preciese aantekeningen wat de aard ervan betreft : H. DE VRIES, *Corresp.*, blz. 61, 292, 293, 299, 491 en UBL, Cod. Vulc. 36, fol. 114.

57. Adriaan Van der Mijle uit Dordrecht trad later als raadsman in de dienst van Willem van Oranje. Over de medicus Franciscus Thorius uit Belle, overleden te Londen omstreeks 1600 zie H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 489-491. Fr. Thorius was een van de leerlingen van Jan van Strazeele aan het Collège de France. Bij de dood van zijn leraar gaf hij een bijdrage voor een *Libellus Epitaphiorum* (1559) terwijl hij de commentaren van Van Strazeele op de *Carmina Puthagorae* in 1562 liet verschijnen (H. DE VOCHT, *Coll. Tril.*, dl. II, blz. 416). Zie tevens de brief van Fr. Thorius aan P. Vulcanius, UBL, Cod. Vulc. 105 I, 29 april 1559. Bij de promotie te Leiden van zijn zoon Raphaël Thorius tot medicus, 12 januari 1591, maakte Bonaventura een drietal puntdichten (UBL, Cod. Vulc. 97, fol. 69).

58. Zijn verblijf te Gent inspireerde Bonaventura tot een kort lofgedicht *In Gandavum*, (1578), UBL, Cod. Vulc. 97, fol. 48.

jarige leeftijd, te Gent, samen met de gebroeders Uutenhove, de Griekse letteren studeerde»⁵⁹. Deze bijdrage, de *Eis Dia Callimachi*, werd door Estienne in 1577 in een heruitgave van werken van de hellenistische dichter Callimachus van Cyrene opgenomen⁶⁰.

Als rector van de Gentse school fungeerde de Bruggeling Jan Otto, die in 1557 omwille van zijn sympathie voor de hervorming, de Nederlanden zou moeten verlaten en daarna aan het gymnasium te Duisburg verbonden werd. In dit jaar 1557 schreef J. Otto dat het hem met genoegen vervulde dat zijn «nederige taak als pedagoog het gemenebest ten goede zou komen». Hij wist verder en het bedroefde hem niet, dat Vulcanius eerder de *bonae litterae* en de *pietas* dan de leraar verkleefd was. Hij gaf Bonaventura de raad voornamelijk de *pietas*, achtergrond voor elke studie der *bonae litterae*, te cultiveren⁶¹.

Te Gent had Bonaventura niet alleen de gebroeders Uutenhove⁶² als medestudenten, doch verder nog P. Preisius, N. Charidonius, de gebroeders Verhage, H. Van den Cornput en Peter Vulcanius, een toevallige

59. H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 369-270.

60. *Callimachi Cyrenaei hymni et epigrammata...* Genève, H. Estienne, 1577. Zie tevens J. Olivarius aan Bonaventura, z.d., z.pl. in H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 269-270.

61. Over Jan Otto, zie H. DE VOCHT, *Coll. Tril.*, dl. III, blz. 301; zie tevens UBL, Cod. Vulc. 106 I, J. Otto aan Bonaventura, 23 februari 1557.

62. Bedoeld zijn de zonen van Karel van Uutenhove, die verwant was met Jan Van Uutenhove, leider van de Hervormingsgezinde beweging (†Londen 1565). Karel zelf vluchtte in 1556 met zijn kinderen naar Frankrijk daar ook hij omwille van zijn contact met protestanten verdacht was. Van zijn zonen: Richard, Karel, Nikolaas, Jan en Jacob is hier o.m. Karel bedoeld (Gent 1536 — Keulen 1600) die als dichter enige bekendheid verwierf: H. DE VOCHT, *Coll. Tril.*, dl. II, blz. 465-473.

naamgenoot. Henricus Smetius, later te Heidelberg lijfarts van de keurvorst Frederik III, studeerde toen op een lagere klas⁶³. Met al deze studenten had Bonaventura echter achteraf zo goed als geen contact meer.

Zijn vader, Peter de Smet, had ondertussen de hymne van Callimachus, in vertaling van zijn zoon, aan J. Olivar (Olivarius) voorgelegd. Misschien op het advies van deze laatste stuurde hij zijn zoon in februari 1555 uit Brussel, waar hij als pensionaris voor Middelburg optrad, naar Leuven bij een Brugse vriend A. Sylvius⁶⁴. Deze zou Bonaventura's leidman zijn bij zijn studie in de medicijnen. A. Sylvius aanvaardde de opdracht en liet niet na, naast Bonaventura's intellectuele bekwaamheid (*eruditio*) ook zijn karakter (*suavitas morum*) te prijzen⁶⁵. Te Leuven kwam Bonaventura langs Sylvius om, met P. Nannius, nu leraar in het Latijn aan het *Collegium Trilingue* en opvolger van Goclenius, in contact. Van Nan-

63. UBL, BPL, 1830, Bonaventura aan Smetius, Leiden 16 maart 1611. Van de opgesomde studenten konden wij alleen Van den Cornput en Smetius vereenzelvigen. H. Smetius (Lede-Aalst 1537 — Heidelberg 1612) behaalde zijn titel van medicus te Bologna in 1561 en diende om zijn godsdienstige overtuiging de Nederlanden te verlaten. Hendrik van den Cornput (Breda 1536 — Dordrecht 1601) studeerde de rechten te Leuven en daarna de theologie te Heidelberg. Zijn zuster was gehuwd met bovengenoemde H. Smetius (VAN SCHELVEN, NNBW, dl. II, kol. 336-341). Misschien komt N. Charidonius overeen met de «Dominus Charronus» die zeker sinds 1575 als gast van L. Daneau te Genève verscheen (H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 310, 223, 343, 348, 432).

64. H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 270. Met J. Olivarius wordt wellicht bedoeld (P) J. Olivar (†1553) uit Valencia, een gewezen correspondent van Erasmus die in dienst was van de prinsbisschop van Luik G. van Oostenrijk (H. DE VOCHT, *Coll. Tril.*, dl. II, blz. 199). Over A. Sylvius, zie volgende voetnoot.

65. De brief van A. Sylvius aan P. de Smet, afgedrukt in H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 489-490 (naar UBL, Cod. Vulc. 105 II) kan wor-

nus bezat hij in zijn bibliotheek achteraf een aantal teksten⁶⁶, terwijl hij onder diens controle o.m. de vertaling van de *Hymnus in Palladem* van Callimachus samenstelde⁶⁷. Uit een grafgedicht dat Bonaventura aan het afsterven van W. Beernaerts, hoogleraar in de medicijnen, wijdde blijkt hij ook met deze de beste relaties te hebben onderhouden⁶⁸. Uit diezelfde Leuvense periode is ons overigens nog een uitvoerige dissertatie bewaard de dato 30 november 1556, waarin hij aan een fictieve correspondent de hogere waarde van de studie der medicijnen verdedigde ten

den aangevuld door dezelfde doch uitgebreide brief in Cod. Vulc. 105 I, die wij 2 of 3 maart 1555 dateren. De identificatie van A. Sylvius (Vanden Bussche) is moeilijk. Zijn contact met P. Nannius en G. Frisius toont aan dat hij toegang had tot de geleerdenwereld terwijl zijn navraag naar Francisca en Samson de Smet in hem een vriend van den huize verraadt. Wellicht was hij verwant met Georges Vanden Bussche, oud-refectionalis van St.-Donaas te Brugge, die in 1561 in de orde der Dominicanen trad: A.C. DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire de Bruges*, dl. I, Brugge 1895, blz. 108, 291.

66. De stelling van TER HORST (NNBW, dl. IX, kol. 1143-1145) als zou Bonaventura reeds in 1554 te Leuven hebben gestudeerd, kan niet verdedigd worden, gezien hij uitdrukkelijk het jaar 1554, als aan de Gentse school doorgebracht citeert, terwijl de brief van Bonaventura aan Jacob Meek'ren (UBL, Cod. Vulc. 36, fol. 204, z.d., z.pl.) een tweejarige studie te Leuven vermeldt. De teksten van Nannius in Bonaventura's bezit: UBL, Cod. Vulc. 45 B: het zesde boek (cap. 3-9) van de *Polybii Historiae*; Cod. Vulc. 53: *P. Nannii Dialogus de Milite Peregrino* (10 folia); Cod. Vulc. 92 G II, fol. 62-63: *Petri Nannii Castigationes in Titi Livii Historiarum Dec I lib. 3*; Cod. Vulc. 98 F: twee redevoeringen van Nannius: *De Amore* en *In laudem eloquentiae*, naast een commentaar *In Georgica Vergiliana* (28 folia).

67. H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 197.

68. UBL, Cod. Vulc. 97, fol. 13v-14: *In obitum Gulielmi Bernartii Doctoris Medici et Professoris Regii, Lovanii 1572*. Over W. Beernaerts, die in 1557 J. de Drivere (Thriverus, Brachelius) opvolgde als hoogleraar, zie H. DE VOCHT, *Coll. Tril.*, dl. II, blz. 538 e.v.

aanzien van de theologie en de rechtsgeleerdheid⁶⁹. De argumentatie is zeer leerrijk, wanneer we in het oog houden dat zowel J. Van der Molen als J. Otto, zijn vroegere leraren, omwille van hun gebrek aan orthodoxie uit de Nederlanden waren uitgeweken.

De theologie is in deze tijd zeer te ontraden, schrijft Vulcanius. De hedendaagse theologen immers, willen geen moeite meer doen om hun tegenstanders te begrijpen. Zij gebruiken alleen het gezagsargument, zonder de wetenschappelijke opzoekingen van anderen zelfs maar te volgen. Het geheel maken zij dan met pauselijke goedkeuring rechtsgeldig. Wie de rechten wil studeren heeft een grote zin voor rechtvaardigheid van doen (*aequi ac boni observatio*) vervolgt Vulcanius, terwijl het vandaag alleen een najagen van geld is geworden en de rechtdenkenden worden geminacht. De studie der medicijnen tenslotte noemt hij niet alleen een noodzakelijke taak doch tevens een eervolle opgave van goddelijke inspiratie. Daarna geeft hij een opsomming van de grondslagen voor deze studie, die hij zelf, als jongeling nog, begonnen was. De kandidaat moet in ieder geval de griekse letteren en de dialectica volledig bezitten; daarnaast is een diepgaande kennis van de filosofie vereist. Onder filosofie wordt in de tekst verstaan: physiologie, humoraalpathologie, een «vroeg» biochemie en psychologie, in de zin van Vives' studie *De Anima*. Hierbij gaf Vulcanius de

69. H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 13-28. Deze dissertatie werd als *Consilium... De Studio Medicinae* gepubliceerd in J.G. TE WATER, *Narratio de Rebus Academiae Lugduno Batavae...*, Leiden 1802, blz. 129-154. Te Leuven had Bonaventura opnieuw Fr. Thorius, met wie hij reeds te Diest samen studeerde, als medestudent in de geneeskunde (H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 491).

hoofdprincipes van de leer van Galienus zoals deze tot de komst van W. Harvey in verband met de fysiologie algemeen aanvaard bleef. Wat de pathologie betreft citeert hij wel de Parijse anatoom Jacob Sylvius (Dubois) doch niet Vesalius, zodat hij hier totaal afhankelijk blijft van de behoudsgezinden te Leuven in de XVIe eeuw.

Bonaventura de Smet bleef echter slechts twee jaar de studie der medicijnen te Leuven volgen⁷⁰. Daarna stuurde Peter hem, ten vroegste in 1557, naar zijn vriend Cassander te Keulen om aldaar filosofie en de *litterae humaniores* grondig te bestuderen⁷¹. Bonaventura zegde dat dit gebeurde enerzijds om financiële redenen, anderzijds omdat hij zich vreemd voelde midden het stadsrumoer en het «uitschot» van de geneesheren⁷².

Uit een brief van Cassander aan Bonaventura uit 1559 vernemen we op een indirecte manier wat Cassander als zijn speciale bijdrage beschouwde tot de

70. Zie Vulcanius aan Jacob Meek'ren (UBL, Cod. Vulc. 36, fol. 204 z.d., z.pl.). Dat hij studies in de rechten volgde, zoals De Vries vertelt, blijkt uit geen enkele tekst.

71. Het is moeilijk hier een juiste datum voor aan te geven. Bonaventura zegt slechts twee jaar te Leuven te zijn gebleven; anderzijds vermeldt Cassander in zijn brief aan Peter de Smet, Keulen 14 januari 1558, de aanwezigheid van Bonaventura niet (UBL, Cod. Vulc. 108) terwijl hij anderzijds in 1558 de naam van Bonaventura betreft bij een uitgave van zijn hand. In een brief van H. Smetius, uit 1611, aan Bonaventura komen een groep namen voor van studenten aan de universiteit te Duisburg die Bonaventura bleek te kennen. Eventueel dateert het contact met hen — contact dat slechts uit deze brief alleen blijkt — uit de periode 1557-59, waarin hij Cassander naar zijn buitenverblijf te Duisburg verzegelde (UBL, BPL, 1886).

72. H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 34. Over financiële tegenspoed in Peter's familie vinden wij geen sporen. Ook de oorzaak van die plotse verbetering tegen het Leuvense artsenmilieu, konden wij niet achterhalen.

algehele voltooiing van Bonaventura's opvoeding⁷³. Hij wilde hem bijbrengen : een afkeer voor elke te haastige hervorming in de kerk, een drang naar vrede, eenheid en wederzijds begrip, een volledig respect voor en navolging van de vroegste christelijke traditie, en tenslotte een afkeer voor alle bijgeloof en corruptie inzake geloof. Wellicht kunnen deze stellingen worden samengevat in het ene begrip : pietas. Ten bewijze van deze opvatting van zijn leraarschap had hij zijn in 1558 verschenen werk : *Liturgica De Ritu et Ordine Dominicae Coenae celebrandae, quam celebrationem Graeci Liturgiam, Latini Missam appellantur* in een inleidend gedicht expliciet aan Vulcanius als voorbeeld gesteld⁷⁴. Bonaventura zelf had er een inleidingsgedicht voor geschreven waarin hij benadrukte dat er niets in voor kwam dan wat historisch kon worden bewezen⁷⁵. Daarnaast was Cassander vol lof over Bonaventura's scherp en evenwichtig ver-

73. H. DE VRIES, *a.w.*, Cassander aan B. de Smet, Keulen april 1559, blz. 270-274. Merkwaardig is dat deze brief dienen moest als apologie voor Cassander bij Paccius, die, na contact met Peter Vulcanius, Cassanders' stellingen wilde verdedigen (UBL, Cod. Vulc. 105 III, Cassander en C. Wouters aan P. Vulcanius, Keulen 15 november 1559). In 1576 zou Bonaventura navraag doen bij Abraham Musculus, geestelijke te Bern, omtrent de opportuniteit van een thesis die Cassander, op verzoek van de Keizer, had neergeschreven in verband met de tegenstrijdigheden in de Kerk (H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 200-201). Doch hier bleek Bonaventura in een zekere zin zelf stelling te nemen waar hij schreef dat Cassander met zijn thesis tot doel had de katholieke dogma's en ceremoniën — *impia dogmata et superstitiosas ceremonias* schreef Vulcanius — eerder te verontschuldigen dan te veroordelen.

74. *Georgii / Cassandri / Belgae Theologi / Impp. Ferdinando I et Maximiliano II / A Consiliis. / Opera Quae Reperiri / poterunt omnia / Epistolae CXVII et Colloquia II / Cum Anabaptistis, nunc primum edita / Parisiis, / Apud Hieronymum Druart, via / Jacobaea, sub scuto Solari / M.DC.XVI / blz. 20.*

75. Originele handschrift zie : UBL, Cod. Vulc. 97, folia 8-8v : *In Liturgica Georgii Cassandri.*

stand, en was overtuigd dat hij zijn medeburgers (*res publica*) en zijn familie onmisbaar zou worden⁷⁶. Wellicht stamt uit het laatste jaar bij Cassander doorgebracht, het Grieks gedicht *In obitum Joannis Strasellii Grecarum literarum Lutetie professoris regii*⁷⁷.

In 1559 slaagde Peter de Smet erin, dank zij zijn functie te Mechelen, Bonaventura onder te brengen in de familia van de hertog van Medina Celi, Don Luis de la Cerda, vice-koning van Napels, die hem een drietal jaar wilde in dienst houden om hem hierna, naargelang van zijn prestaties, bij de Koning of een prins een honorabele betrekking te bezorgen. Hij stelde hem onder de leiding van de mathematicus P. Montegius⁷⁸. Kort daarop kwam Bonaventura in

76. UBL, Cod. Vulc. 105 III, Cassander en Wouters aan P. Vulcanius, Keulen 15 november 1559. Bij de verwijzing naar de *res publica* kan hier ook de bijbedoeling zijn van het aanleunen bij de traditie van de eigen stad. Zo komen onder de nota's in Bonaventura's bibliotheek de *Tabulae Rhetoricae et Dialecticae* van Cassander voor, een cursus door deze laatste aan het Jan De Witte — instituut — een Brugse onderwijsinrichting als tussenschakel tussen het onderwijs van de kapittelschool en de universiteiten — in 1541-42 gegeven (UBL, BPG 20). Dit is de enige verwijzing in de bronnen naar mogelijke invloed bij Vulcanius van onderwijs te Brugge verschaft. Vulcanius bezat verder nog in Cassanders handschrift een uitgebreide *Annotatio in obscuriores quosdam locos Psalmorum* (UBL, Cod. Vulc. 98, 152 folia) naast teksten in verband met de door Cassander betrachtte eenheid der Kerken. Deze teksten: *Consultatio de articulis Religiosis* (nr. 23 van de catalogus — 1615 — van Vulcanius' bibliotheek) en zeker *Consultatio de missa celebranda* (UBL, Cod. Vulc. 108) zijn van latere datum.

77. UBL, Cod. Vulc. 97, fol. 103v; Vulcanius schreef verkeerdelijk dat hij dit gedicht op 16-jarige leeftijd had gemaakt.

78. H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 490, de jaardatum is klaarblijkelijk 6 april 1559. Don Luis de la Cerda is speciaal in onze geschiedenis bekend als de opvolger van Alva als landvoogd der Nederlanden. In juni 1572 op aanduiding van Filips II naar de Nederlanden vertrokken, diende hij geweld te gebruiken om de haven van Sluis

contact met de historiograaf Paccius. Deze laatste moet hem een betrekking bij de belangrijke Spaanse humanist, tevens bisschop van Burgos, Franciscus de Mendoza, hebben aangeboden, met het gevolg dat Vulcanius tenslotte naar Spanje afreisde met de bedoeling er o.m. zijn studie in de medicijnen te pogen voort te zetten⁷⁹. Hij zou pas in juli 1571, net na het overlijden van zijn vader, in de Nederlanden terugkeren.

Een overzicht van deze 10 jaar studie toont aan dat Bonaventura's vader, én door zijn eigen studie aan het *Collegium Trilingue*, én door zijn contacten met vooraanstaande humanisten, vooreerst de voorkeur gaf aan leraren die in het spoor van Erasmus het humanisme voortzetten, zelfs wanneer zij hierdoor de kans liepen ongewenst te worden in de Nederlanden. De studies die Bonaventura te Leuven aanvatte passen echter niet in dit schema, evenmin als de afreis van Bonaventura in 1559 naar Spanje op het eerste

binnen te kunnen varen, alhoewel hij een duidelijk sympathieke ontvangst genoot in de rest van het land. Terwijl Alva de lopende zaken afhandelde en de Hertog van Medina Celi bij herhaling met hem in conflict kwam, werd, buiten hun medeweten, Don Luis de Requesens reeds in januari 1573 als hun opvolger benoemd. Hij kwam slechts in november in de Nederlanden toe terwijl Alva op dit ogenblik zijn taak neerlegde (H.A. ENNO VAN GELDER in AGN, dl. V, blz. 29-37, 63). Over Ph. Montegius vonden wij geen verdere gegevens.

79. H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 145, 270, 279, 491; P. CUNAEUS, *a.w.*, blz. 403; H. DE VRIES (*a.w.*, blz. 124) meent in Paccius: Marcus Salon de Paz, genoemd Marcus Burgos de Paz, een rechtsgeleerde die vóór 1576 overleed, te kunnen herkennen. Wij hebben geen teksten die bewijzen dat Paccius deze betrekking voor Vulcanius aanvroeg, alhoewel dit aangewezen lijkt. Een voorganger van Paccius als koninklijk historiograaf was de Bruggeling Willem van Male (†1560), van wie correspondentie met Lodew. van Praet over de jaren 1550-55 bewaard bleef.

zicht nuttig blijkt voor zijn opvoeding in humanistische zin. Zowel J. Van der Molen als A. Van der Mijle spraken bijvoorbeeld hun gebrek aan vertrouwen uit t.a.v. de strenge orthoxie van dit land⁸⁰. Klaarblijkelijk waardeerden zij P. de Smets' bedoelingen niet helemaal. Deze laatste gaf als redenen om zijn zoon uit Keulen terug te roepen, op : dat Bonaventura aan het hof te Mechelen en straks in de hogere Spaanse kringen de gelegenheid zou hebben vreemde talen te leren, nieuwe streken te bezoeken en de zeden en gewoonten der mensen onderling te vergelijken. Dit alles noemde Peter een niet geringe inleiding tot de filosofie. Ook in de wiskunde zou zijn zoon (bij Montegius) zijn kennis kunnen verruimen terwijl het contact met de eruditi viri slechts gunstige invloed kon hebben⁸¹. Deze opsomming geeft wel de indruk van een verontschuldiging omdat het tenslotte, spijs alles, onder meer om een *talis conditio*, een aanloop van een schitterende carrière gaat. In die zin had P. de Smet zelf inderdaad de *ocium litterarum* voor een werkelijk zaakje (*negocium*) verlaten, wanneer hij van Middelburg naar de Grote Raad te Mechelen overkwam⁸². Het is verder opvallend dat P. de Smet zijn zoon naar de orthodox-katholieke burcht, die Spanje was onder Filips II, liet vertrekken na hem eerst uit Leuven naar Cassander, die speciaal om de Spaanse inquisitie te vermijden naar Keulen was vertrokken, te hebben gestuurd.

80. H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 293, 298, 299 ; beiden zullen in 1574 Bonaventura eveneens afraden aan de katholieke Universiteit te Keulen de eed af te leggen.

81. H. DE VRIES, *a.w.*, blz. 274-275, 145.

82. Zie vb. de brief van G. Cassander aan P. de Smet, Keulen 14 jan. 1558 (UBL Cod. Vulc. 108).

Wilde hij zijn zoon in de studie der medicijnen laten opgaan om hem buiten de godsdiensttwisten te houden? Het studieprogramma dat Cassander had opgesteld was er dan zeker een verkeerde inleiding op geweest. De faam van Franciscus de Mendoza echter, zal wellicht definitief de knoop hebben doorgehakt⁸³.

A. DEWITTE

83. Recente publicaties i.v.m. Bonaventura de Smet: A. DEWITTE, *Bonaventura Vulcanius en Philips Marnix van Sint-Aldegonde 1577-1606*, *Album A. Schouteet*, Brugge 1973, blz. 57-74; ID., *Bonaventura Vulcanius' Literaire ambities*, *Haec Olim*, 23 (1973), blz. 86-95; P.A. GEURTS EN J.A. VAN DORSTEN, *Drie redevoeringen van Bonaventura Vulcanius over de stichting van de Leidse Universiteit*, *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap*, Groningen LXXIX (1965), blz. 387-414; tenslotte de bijdrage A. DEWITTE in N.B.W. VII (1977), kol. 894-899.

Bijlage I - De briefwisseling Peter de Smet 1527-1571

datum	plaats	afzender	herkomst
1. (1527)	z.pl.	Franciscus van Zevecote	UBL Cod Vulc 106
2. (1528), 9 febr.	Brugge	Jan van Strazele	UBL Cod Vulc 105 II
3. (1528), 23 mar.	Brugge	Jan van Strazele	Id.
4. (1529), 23 apr.	Brugge	Jan van Strazele	Id.
5. (1529), apr.-mei	z.pl.	Franciscus Heptistegius	UBL Cod Vulc 106 I
6. 1529, 20 aug.	Leuven	Jan van Campen	UBL Cod Vulc 105 II
7. (1530-31), 16 jan.	Parijs	Jan van Strazele	
8. (1531), 22 febr.	Leuven	C. Godenius	H. DE VOCHT, <i>Coll. Tril.</i> , III, blz. 602-604
9. (1531), febr.-mar.	Londen	P. de Smet aan C. Godenius	Id.
10. 1531, 18 mar.	Freiburg	D. Erasmus	P.S. ALLEN, <i>opus Epistolarum. Des. Erasmi</i> , dl. IX, nr. 2460
11. 1533, 20 apr.	Freiburg	D. Erasmus	Id. nr. 2794
12. (1531-33), 30 dec.	Parijs	Jan van Strazele	UBL, Cod Vulc 106 II
13. (1532-33), pinkst.	Parijs	Jan van Strazele	UBL Cod Vulc 105 I
14. (1532-33), 13 sept.	Londen	J. Vivianus	UBL Cod Vulc 106 I
15. (1532), nov.-dec.	Londen	J. Vivianus	UBL, BPL 885
16. (1533, aug.)	Parijs	Carolus Blount	Id.
17. (1535-36)	Gent	J. Vivianus	Id.
18. (1532-49), 25 jan.	—	C.V.	UBL, Cod Vulc 108
19. (1535-49)	(Spanje)	Jan Vaseus	UBL, Cod Vulc 105

20. 1549, najaar	Brugge	Jacob de Corte	UBL Cod Vulc 105 II
21. 1551, 6 jan.	Leuven	P. Nannius	A. POLET, <i>P. Nannius</i> , Leuven, 1936, blz. 313-14
22. 1552, 22 jan.	Mechelen	P. de Smet aan Matth. van Heeswijck	UBL BPL 885
23. 1552, 10 aug.	Vere	Corn. de Steppere	UBL Cod Vulc 105 II
24. 1553, 24 apr.	Keulen	G. Cassander	UBL Cod Vulc 108
25. 1555, 2-3 mar.	Leuven	A. Sylvius	UBL Cod Vulc 105 I
26. 1555, 30-31 mar.	—	J. Molanus	H. DEVRIES, <i>Corresp.</i> , blz. 489 Stadsbibl. Hambg. XLV 320
27. 1555, 4 mei	Richmond	D. Lampson	UBL, Cod Vulc 108
28. (1550-57), 13 aug.	Parijs	Jan van Strazele	UBL Cod Vulc 106 I
29. 1558, 14 jan.	Keulen	G. Cassander	UBL Cod Vulc 108
30. (1559), 21 mar.	Mechelen	P. de Smet aan Bon. de Smet	H. DEVRIES, <i>Corresp.</i> , blz. 274
31. (1559), 6 apr.	Brussel	L. de Mecina Coëli	Id., blz. 490
32. 1559, 29 apr.	Parijs	Fr. Thorius	UBL Cod Vulc 105 I
33. 1559, 15 nov.	Keulen	G. Cassander en C. Wouters	UBL Cod Vulc 105 III
34. 1563, 22 jan.	Luik	D. Lampson	Id.
35. 1566, 29 jul.	Burgos	Fr. de Mendoza	H. DE VRIES, <i>Corresp.</i> , blz. 492
36. 1566	—	Bonaventura de Smet	Id., blz. 28-31
37. 1570-71	Mechelen	P. de Smet aan J. Hopper	Id., blz. 34-35
38. 1571, 27 jul.	Madrid	J. Hopper	UBL Cod Vulc 105 II

Bijlage II. - Vonnis t.a.v. Maertin de Smet, 31 okt. 1527¹.

Actum laetst in Octobre 1527.

Upden laetsten dach van Octobre in 't jaer 1527, zo was Maertin de Smet, filus Andries, ter manynghe vanden heere ende by vonnesse van scepenen vander stede van Brugghe, ghecondempneert mynheere den scoutheeten vanden voors. stede, uter name van onsen harden gheduchten heere den Keyser, metsgaders mynheere den burchmeester vander courpse der zelver stede, uter name vanden courpse ende lichame van diere, verghevenesse te biddene up zyn een knye van tghuent dies hy jehgens God ende justicie mesdaen hadde ;

voorts, noch in d'eerste processie generale, die men binnen deser stede draghen zoude, mede te gane in zyn lynwaet, baervoets ende blootshoofts, met een barnende tortse van vier ponden was inde handt, de messe ende dienst daer de voors. processie ghedreghen zoude worden te hoorene over beede zyn knyen ende t'henden der messen mynheeren vander wet aldaar zynde verghevenesse te biddene up zyn een knye ende de voors. tortse aldaer te latene ;

voorts, noch te blivene binnen deser stede, zonder daerute te moghen ghaene dan by expressen consente vanden ghemeenen college der voors. stede ter camere, zes jaren lanc achtereen ghedurende, ingaende ter date van desen, ende dat up zyn hooft ofte anderssins criminelicke ghecorrigeert te zyne ter discretie van scepenen ; ende boven al desen noch te betalene in proffitelicker beterynghe vierentwyntich karolus guldenen.

Ende dit al ter causen dat dezelve Maertin zeere indiscretelicke ghesproken hadde zekere blasphematoire woorden ten laste vander maecht Maria ende ghebenedide moedere ons Heeren.

Ende boven dien dat hy met zekere zyne complicen, wylen *Hector van Dommele*, ter causen van heresien ghevanghen zynde binnen deser stede, by sinistre ende onghoorloofden weghe hadde helpen ghevin enden doen hebben het Nieuwe Testament, gheprent in Vlaemsche² ; omme twelcke te doene hy Maertin voors.

1. Wij danken dhr. Ere-Archivaris A. Schoutet die deze tekst ter beschikking wilde stellen.

2. Het Nieuwe Testament, gheprent in Vlaemsche, is duidelijk

zyne complicen gheleet heift duer 't huur daer hy zyner wynckele houdt ; ende hebben alzo alle tsamen gheclommen duer een gootveynstre tot in een andere ydele huus daernaest, aldaer denzelven Hector 't voors. Nieuwe Testament by hemlieden ghegheven was met een langhen stock, daermede zy recen tot der veynstere vander vanghenesse ; twelcke Testament hy Maertin zelve in sticken sneet, omme dieswille datte te bet duer de nauwe trailgen vander vanghenesse gheraken zoude. Dewelcke voorn. Hector was daer te vooren beghonnen bekeeren, ende ghenouch up eenen goeden wech, omme of te gane van zijn quade opinie, maer naer dat hij vanden voors. Maertin ende zyn complicen ontfinc tvoors. Nieuwe Testament, zo es hy weder gherecidiveert in zyn eerste quade opinie ende heresie, daerinnē hy is bleven persisterende.

Ende boven al desen dat hy, Maertin, binnen twee jaren haerwaerts andere zaken ende acten ghedaen heift, contrarie den placate ende edicte vander Keyserlicker Majesteyt, onzen harden gheduchten heere, uteghegheven ende al Vlaendren duere ghepubliciert up 't stic vanden Lutheranen ende andere secten, qualic ghevoelende vanden helegghen kersten gheloove, ende onze moedere de heleghe Kercke.

Alzo dezelve Maertin al tghuent dies voors. es by zynen vrijen wille ende buten alle banden van ysere ende van pyne voor scepenen van deser voors. stede verkennt ende verleden heift.

Actum ten daghe ende jare als boven.

Ghezien byden college de supplicatie hemlieden overghegheven by Maertin de Smet, zo was den zelve Maertin gheconsenteert zyn bejach ende proffyt te moghen doene, ende ooc moghen reysene buten deser stede, daert hem believeen zal, tot der tyt dat hem tzelve consent byden college, nu zynde of naermaels wesende, wederroupen wordt, met conditien dat hy altyd residentie ende woonste houden zal binnen deser stede. Actum 28 en. in Lauwe 1527, my present Ghyselin. (Brugge, Stadsarchief, *Verlydboek over de jaren 1492-1538*, fol. 198-199).

de Antwerpse vertaling uit 1526, naar de Duitse versie die Luther in 1522 maakte van Erasmus' *Novum Instrumentum*, 1520. Voor Brugge dateren de vroegste sporen van Lutheranisme precies uit 1520, wanneer N. de Bureau de invloed van Luther aan deze van Erasmus bindt, en 1521-22, wanneer een monnik uit Oudenaarde te Brugge wordt terechtgesteld. - In 1524 zal dan een karthuizer uit Genadedal in het huwelijk treden, en in de periode 1529-36 is een leraar aan de stedelijke Bogaerdschool, Perceval de Pollinc-hove in hoge mate van Lutheranisme verdacht.